

prof. dr hab. dr h.c. Dariusz Szpoper
Profesor zwyczajny
Kierownik Katedry Historii Prawa Polskiego
i Filozofii Prawa
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, 15 czerwca 2018 r.

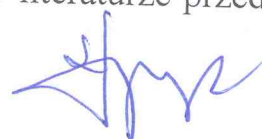
**Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Kamila Andrzejczaka
zatytułowanej: *Myśl polityczna Ignacego Matuszewskiego*, Warszawa
2018, s. 1–156.**

I Temat dysertacji doktorskiej

Temat rozprawy doktorskiej zaproponowany przez Pana mgr. Kamila Andrzejczaka zasługuje na uznanie. Do tej pory bowiem, nie udało się opublikować osobnej pracy – poza tymi o charakterze przyczynkarskim, która opisywałaby poglądy Ignacego Matuszewskiego, analizowane z płaszczyzny historii myśli polityczno-prawnej. Tym samym, recenzowana dysertacja doktorska wypełnia swoistą lukę w eksplorowanym obszarze i przyczynia się do pogłębienia badań w ramach nauk historyczno-prawnych. Wybór tego zagadnienia, wskazuje również na niebywałą umiejętność Autora w podejmowaniu odważnych wyzwań badawczych na niwie naukowej.

Mam jednakże pewne zastrzeżenia, co do samego sformułowania tytułu rozprawy doktorskiej. Uwagi te mają jednakże charakter polemiczny i w żaden sposób nie rzutują na całokształt pracy, którą oceniam wysoko.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na kwestię użycia określenia „myśl polityczna”. Autor w dysertacji nie dokonał analizy/wyjaśnienia znaczenia tego terminu. Stąd też nie wiadomo, co rozumie pod tym wyrażeniem. Zdając sobie sprawę z faktu, że w literaturze przedmiotu

pojawiają się głosy, iż w ramach myśli politycznej znajduje się także myśl prawna, z uwagi na ontologiczne przenikanie się prawa i ustroju, to sądzę, że poprawnym byłoby zastosowanie zwrotu: „myśl polityczno-prawna”. To pokazałoby bowiem, holistyczne spojrzenie na kwestię poglądów Matuszewskiego, które oscylowały nie tylko w obszarze ustrojowo-prawnym, ale także ekonomicznym, socjologicznym oraz aksjologicznym. Tym samym, świadczą o niezwykle szerokiej refleksji bohatera pracy w przedmiocie wysuwanych rozwiązań.

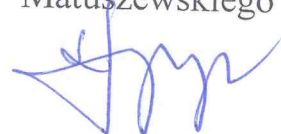
Po drugie, Pan Magister wiele miejsca poświęcił w swojej pracy działalności Matuszewskiego. Tego w żaden sposób nie oddaje zaproponowany tytuł tematu. Skłaniam się do propozycji, aby i ten wątek znalazł swoje potwierdzenie w tytule rozprawy doktorskiej.

Po trzecie zaś, okres temporalny recenzowanej pracy zamyka się w latach 1891-1939, a analiza poglądów jej bohatera dotyczy jedynie czasów dwudziestolecia międzywojennego. Autor nie podjął się próby scharakteryzowania działalności i myśli Matuszewskiego po 1939 roku. Nie wyjaśnił także, dlaczego zrezygnował z tych badań? Być może celowym byłoby oznaczenie w tytule ram chronologicznych, wskazując na okres międzywojnia.

II Struktura dysertacji doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska złożona jest ze wstępu, dwóch części – w ramach których wyodrębniono rozdziały, zakończenia, a także wykazu źródeł i literatury. Tak zaproponowana konstrukcja skłania do zadania kilku pytań oraz rodzi wątpliwości metodologiczne.

Podział pracy doktorskiej na części i to w sferze jednolitej myśli polityczno-prawnej, uważam za zabieg mało udany. W recenzowanej rozprawie bowiem, bez jakichkolwiek problemów można wskazać na kilka rozdziałów, które w idealny sposób zamkną analizę myśli Matuszewskiego i jego

działalność. Po pierwsze brakuje – jako rozdziału – krótkiego opisu biografii Matuszewskiego. To, nie wiedząc czemu, znalazło się we wstępie, pełniącego inną rolę. Po drugie, Autor przedstawił myśl Matuszewskiego w ujęciu instytucjonalnym – a więc prac nad poszczególnymi konstytucjami Republiki Polskiej oraz działalności Matuszewskiego w kolejnych rządach okresu dwudziestolecia międzywojennego. Występuje tym samym szereg powtórzeń w prezentowanych poglądach. Zmienia się jedynie narracja, okres oraz zastosowana argumentacja.

Być może celowym byłoby spojrzenie na tę kwestię w szerszym wymiarze, to jest przedmiotowym, rozbijając pracę na rozdziały poświęcone: biografii (w tym działalności), ustrojowi politycznemu państwa, ustrojowi społecznemu, prawu, narodowi i doktrynalnej wizji państwa, sferze ekonomicznej? Taki schemat jest na pewno trudniejszy, ale ciekawszy z punktu widzenia nauk historyczno-prawnych. Ukazałby ponadto, w jednym miejscu, proces ewolucji poglądów Matuszewskiego w analizowanym obszarze.

Konkludując, raz jeszcze chciałbym podkreślić, że zaprezentowane przeze mnie propozycje nie umniejszają wagi i znaczenia rozprawy doktorskiej Pana Magistra Andrzejczaka. Zasługuje ona na wysoką ocenę. Praca w przedstawionym układzie, oddaje postawiony przez Autora cel naukowy, który miał zamiar osiągnąć.

III Charakterystyka materiałów źródłowych i opracowań

Autor w swojej pracy skorzystał z dostępnej literatury przedmiotu, prasy okresu dwudziestolecia międzywojennego, aktów normatywnych, sprawozdań stenograficznych z posiedzeń Sejmu (lata 1929-1931) oraz przeprowadził kwerendę archiwalną w Archiwum Akt Nowych i Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie. Świadczy to o dobrym warsztacie naukowym

Doktoranta i umiejętności wyboru istotnych materiałów źródłowych. W tym miejscu, chciałbym wskazać jednak dwie uwagi.

Autor we wstępie zauważył, że po 1939 roku Matuszewski był nadal aktywny na niwie publicystycznej, pełniąc przy tym szereg funkcji poza granicami okupowanej Polski. W związku z faktem, że Doktorant nie wyjaśnił dlaczego zakończył analizę poglądów swojego bohatera na 1939 roku – nie wynika to także z tytułu pracy, celowym, moim zdaniem, byłoby odtworzenie działalności Matuszewskiego przypadającej na lata 1939-1946. Autor sam zauważył przecież, że istnieje wiele publikacji Matuszewskiego wydawanych w tym okresie temporalnym („ponad 500”). Ponadto, w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Ameryce znajduje się zbiór zatytułowany: „Archiwum Pułkownika Ignacego Matuszewskiego” (sygn. 71/0), obejmujący dokumenty osobiste, korespondencję, maszynopisy artykułów i szereg innych materiałów po Matuszewskim, a także zespół o sygn. 63/0, gdzie przechowywane są jego broszury czy kopie listów, „Archiwum Józefa Piłsudskiego” (sygn. 1/0), „Sprawy Sądowe i Honorowe Generałów i Wyższych Dowódców” (sygn. 5/0) i „Komitet Narodowy Amerykanów Polskiego Pochodzenia” (sygn. 16/0).

Z dostępnych opracowań/artykułów/materiałów źródłowych, do których nie sięgnął Autor, a dotyczących opisywanych na kartach dysertacji zdarzeń, warto wskazać na prace: Z. Landau, *Ignacy Matuszewski*, [w:] „Polski Słownik Biograficzny”, t. XX, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; B. Podoski, *Śp. Ignacy Matuszewski*, [w:] „Ochotniczka”, Rzym, IX 1946, nr 9; A.K. Kunert, *Pułkownik Matuszewski. Jedna rodzina – trzy Virtuti*, [w:] „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” nr 7, Warszawa 2012; Sz. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2015; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, t. II-III, Warszawa 1982; P. Dąbrowski, „Panama żyrdowska” w okresie dwudziestolecia międzywojennego – wyrok Sądu Obywatelskiego w sprawie Aleksandra Lednickiego, [w:] „Studia Iuridica Lublinensia”, t. XXI, Lublin

2014; W. Suleja, *Ignacy Matuszewski*, [w:] „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 4/2011; W.A. Zbyszewski, *Ignacy Matuszewski*, [w:] „Wiadomości”, nr 28, Londyn-Bruksela, 13 X 1946; P. Bauer, *Generał Józef Dowbor-Muśnicki 1867-1937*, Poznań 1988; G. Łukomski, *Ignacy Matuszewski (1891–1946): w trosce o polską rację stanu*, [w:] *Si vic pacem, para bellum. Bezpieczeństwo i polityka Polski. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Dubickiemu*, red. R. Majzner, Częstochowa-Włocławek 2013.

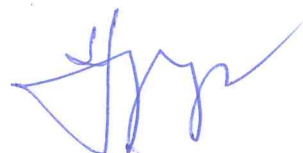
IV Strona formalna dysertacji doktorskiej

Pan mgr Andrzejczak w sposób prawidłowy formułuje wnioski, zaś jego styl pisania jest jasny i zrozumiały. Zdarzają się jednakże drobne pomyłki pisarskie, błędy stylistyczne, a także należy zwrócić uwagę na kwestię budowy przez Autora przypisów. Wynika to zapewne z nie do końca poprawnie zrobionej korekty językowej:

1. Na pierwszej stronie brakuje kropki po skrócie „dr”, zgodnie z odmianą słowa „doktor”;
2. Występują tak zwane wiszące spójniki, których w finalnej wersji rozprawy doktorskiej nie powinno być;
3. W przypisach, a także w wykazie źródeł i literatury nie stosuje się pełnego zapisu imienia Autora, a jedynie jego inicjał;
4. Doktorant w ogóle nie stosuje powszechnie używanego skrótu *op. cit.*, zastępując go pierwszymi słowami tytułu. Taki „zabieg” może być zastosowany jedynie wtedy, gdy w pracy wykorzystane zostały co najmniej dwie prace tego samego Autora. Ponadto, czasami brakuje skrótu *Ibidem* (np. przypis 75) bądź jest użyty nieprawidłowo (przypisy 245-247);

5. Doktorant przyjął ciągłą numerację przypisów, co nie powinno pojawić się w pracy naukowej. Każdy rozdział musi być rozpoczęty od nowej numeracji odsyłaczy;
6. Zwroty obcojęzyczne (np. *de facto* – s. 9; *Commonwealth* – s. 58) powinny być zapisywane kursywą;
7. Nazwy własne jak na przykład: „Narodowa Demokracja” (s. 11, 21, 28), Trybunał Stanu (s. 36, 38), Zgromadzenie Narodowe (s. 37), Cesarstwo Niemieckie (s. 43), Konstytucja marcowa (s. 51), Rada Ministrów (s. 55) należy zapisywać wielką literą, zaś skrót „t.” – pochodzący od sformułowania tom, z małej (np. przypis 103);
8. Prace pod redakcją (np. przypis 48) co do zasady zawierają artykuły poszczególnych Autorów. Podanie samego tytułu zbioru nie jest poprawnym zapisem bibliograficznym;
9. Doktorant zapomina niekiedy o podaniu imion przywoływanych na kartach dysertacji postaci, w szczególności kiedy pojawiają się po raz pierwszy. Dotyczy to przykładowo (s. 13): Adama Koca, Henryka Floyar-Rajchmana, Kazimierza Stamirowskiego czy Camillo Cavoura (s. 34);
10. Zdarzają się również w pracy drobne błędy stylistyczne jak na przykład: „[...] Matuszewskiego odwołano ze stanowiska szefa Oddziału II jako »politykiera«, dla Wacława Jędrzejewicza był to element akcji usunięcia z Oddziału II oficerów-piłsudczyków” (s. 13); „Rozwiązanie to zostało zaczerpnięte z konstytucji Republiki Weimarskiej z 1919 roku, której art. 25 mówił [...]” (przypis 107); „Artykuł Matuszewskiego spotkał się z odzewem ze strony »Nacjonalisty Polskiego«, w którym stwierdzono [...]” (s. 34); „Dzięki temu izbie została przywrócona powaga; przywrócono jej też [...]” (s. 57); „Było to pierwsza konfrontacja obozu rządowego [...]” (s. 75); „Przyczyn należy doszukiwać się lęku przed [...]” (s. 94); „[...] przegląd polskiej gospodarki potwierdza odpowiednią

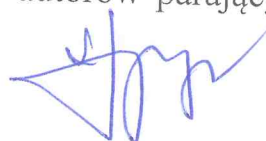

- reakcją na zmianę koniunktury. Rząd wkomponował się w panujący trend koniunkturalny [...]” (s. 69);
11. Często pomiędzy wierszami brakuje spacji (np. s. 14) lub występuje ona niepotrzebnie (np. przypis 45);
  12. Stosowane w pracy cytaty powinny być zapisane w cudzysłowie lub kursywą. Autor nie wiedząc czemu łączy te dwie formy;
  13. Należy zwrócić także uwagę na fakt, że Autor zapomina niekiedy o podaniu strony pozycji, z której korzysta w pracy doktorskiej (np. przypis 90, 116);
  14. Przy podawaniu w przypisach oznaczeń „Dziennika Ustaw”, należy wskazać również na tytuł przywoływanego aktu prawnego (np. przypis 105);
  15. Pojawiają się drobne literówki: „poufną konferencje” (s. 35); „walkę o władze” (s. 57); „Matuszewskie podkreślił” (s. 77);
  16. Pragnę też zasygnalizować, że na każdej stronie powinien być sporządzony przypis, co często można uzyskać „rozbijając” przywoływane strony prac na Ibidem (s. 50, 52, 57, 65, 68-69, 71-73, 77, 81, 83, 85, 93-94, 96, 98-99, 105, 107-109, 111-112, 116-117, 119-123, 126-127, 139-141, 143-144). Wskazanie bowiem jedynie na początku zdania przypisu z oznaczeniem stron, powoduje często, że brakuje takowego na końcu analizy badanego fragmentu (s. 64).

V Ocena merytoryczna dysertacji doktorskiej

Strona merytoryczna recenzowanej pracy nie budzi szczególnych uwag. Pan mgr Andrzejczak w pełni udowodnił, że dysponuje doskonałym warształem badawczym oraz wiedzą z zakresu nauk historyczno-prawnych. Ukazał pełny obraz poglądów Matuszewskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego, dzięki czemu wpisał się swoją rozprawą w „panteon” autorów parających się

naukowo obozem piłsudczykowskim. Pojawia się jednak kilka uwag mających charakter polemicznych, w szczególności w kontekście ewentualnego druku książki, do czego Autora gorąco namawiam.

Najsłabszą stroną dysertacji jest wstęp i zakończenie. Wstęp bowiem ogranicza się jedynie do scharakteryzowania wykorzystanej literatury i materiałów źródłowych, a także ukazania rysu biograficznego Matuszewskiego. Tym samym, brakuje wskazania naukowego celu pracy (ten sformułowany przez Doktoranta praktycznie powielił tytuł rozprawy), zwięzłego opisu treści opisywanej na kartach poszczególnych rozdziałów, tez badawczych, zastosowanej metodologii badawczej. W zakończeniu natomiast nie dokonano żadnego podsumowania. Nie ma jakiegokolwiek analizy myśli polityczno-prawnej, wyodrębnienia jej składowych, a także odpowiedzi na pytanie: na ile myśl Matuszewskiego była oryginalnym tworem, a na ile powieliała zapatrywania całego obozu piłsudczykowskiego w przedmiocie państwa czy ekonomii?

Przystępując do pisania pracy o charakterze biograficznym, należy, w moim przekonaniu, skupić się na całym okresie życia bohatera danej rozprawy. Koncentrowanie się jedynie na pewnym wycinku temporalnym nie ma większego sensu naukowego, w szczególności w kontekście oceny myśli polityczno-prawnej. Dlatego raz jeszcze postuluję, aby Autor rozważył kwestię poszerzenia przyszłej książki o lata 1939-1946. To w pełni wyczerpie analizę poglądów Matuszewskiego jak i również dalszą eksplorację w powyższym zakresie. Pokaże proces ewolucji danej koncepcji bądź jej stagnację.

Ponadto, kolejne pytanie jakie można postawić w tym miejscu dotyczy tego, czy w myśli polityczno-prawnej Matuszewskiego możliwe jest wskazanie innych obszarów, które znajdowały się w kręgu jego zainteresowań jak na przykład: polityka zagraniczna, religia, mniejszości narodowe?

Praca z zakresu historii doktryn polityczno-prawnych to nie tylko deskrypcja. To także odpowiednie ułożenie poglądów w przedmiotowy katalog i przedstawienie procesu zmian wraz z argumentacją. W pracy mgr. Andrzejczaka

tego zabrakło. Przeważa ujęcie chronologiczne, silnie zespolone z sytuacją polityczno-prawną i ekonomiczną państwa polskiego. Brakuje tym samym scharakteryzowania w jednym miejscu poglądów Matuszewskiego na kwestie ustroju, państwa, sfery gospodarczej. Przez to wywód toczony na kartach pracy często „rozmywa się” w gąszczu zdarzeń, staje się miejscami nudny, a syntezę myśli polityczno-prawnej Czytelnik musi dokonać sam.

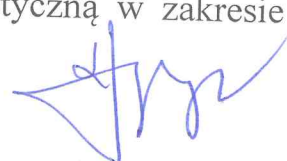
Doktorant w wielu miejscach swojej rozprawy miesza również czasy narracji. Wielokrotnie bowiem, używa czasu teraźniejszego, co do wydarzeń z przeszłości (np. s. 5, 11, 23, 28, 50, 59).

Dodatkowo mgr Andrzejczak przyjmuje, że przyszły Czytelnik posiada znaczną wiedzę w zakresie historii obozu piłsudczykowskiego i nie tylko, co objawia się w tym, że nie wyjaśnia używanych pojęć, nazw instytucji (np. Organizacja Młodzieży Narodowej, Komisja Uzdrawienia Gospodarki Komunalnej) oraz nie dokonuje krótkiej charakterystyki biograficznej przywoływanych w pracy osób (np. Samuel Zborowski, Aleksander Ivanka).

Z innych uwag należy wskazać także na stosowaną przez Doktoranta terminologię. Autor co do zasady używa pojęcia „podział władzy”, choć zdarza się też zwrot „podział władz” (s. 51). W jednym miejscu obóz piłsudczykowski został nazwany stronnictwem (s. 20), zaś komunizm doktryną a nie ideologią (s. 23). To wymaga poprawy bądź wyjaśnienia.

VI Konkluzja

Podsumowując, pragnę raz jeszcze podkreślić, że treść dysertacji doktorskiej Pana mgr. Kamila Andrzejczaka skłania do pozytywnej oceny. Widoczny jest ogromny nakład jego pracy, a osiągnięty rezultat naukowy zasługuje na uznanie. Potwierdza to również bardzo dobre przygotowanie merytoryczne Doktoranta oraz bogaty warsztat badawczy. Recenzowana praca doktorska jest dziełem oryginalnym, Doktorant posiada ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie nauk

historyczno-prawnych, posiada umiejętność w samodzielnym prowadzeniu pracy naukowej.

Wobec powyższego dysertacja Pana mgr. Kamila Andrzejczaka spełnia warunki przewidziane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami) oraz stanowi podstawę do wszczęcia dalszych procedur w przewodzie doktorskim. Opowiadam się zatem za przyjęciem tej rozprawy doktorskiej i dopuszczeniem Pana mgr. Kamila Andrzejczaka do jej publicznej obrony.

KIEROWNIK KATEDRY
prof. zw. dr hab. Dariusz Szpope

